

THEMARAPPORTAGE

Voldoende water

Waterschappen hebben onder meer de taak om te zorgen voor voldoende water. Dat betekent: niet te veel water, maar zeker ook niet te weinig. Verschillende functies vragen om verschillende waterpeilen. Bijvoorbeeld voor landbouw, natuur, bebouwd gebied, recreatie, stabiliteit van waterkeringen, tegengaan van verzilting, drinkwaterwinning, industrie, scheepvaart en visserij. Het is daarbij nodig om in te spelen op de verandering van het klimaat. Dat doen de waterschappen, samen met partners in het beheergebied.

Inleiding

Het veranderende klimaat zorgt voor extremere weersomstandigheden: hogere temperaturen, grotere kans op droge periodes en tegelijkertijd hevigere regenbuien. Zoals de extreme regenval die leidde tot overstromingen in Limburg in de zomer van 2021. We krijgen te maken met een stijgende zeespiegel en geregeld hogere waterstanden in rivieren en sloten (regen) of juist lagere grondwaterstanden (droogte). Dat gecombineerd met bodemdaling, toenemende bebouwing en de wens om steeds meer functies in het landschap te combineren, stelt de waterschappen voor een grote uitdaging. Dat is ook bevestigd in de [Kamerbrief](#) over de rol van water en bodem bij toekomstige besluitvorming over ruimtelijke ordening. Via de programma's [NOVEX](#) (Nationale Omgevingsvisie Extra) en [Mooi Nederland](#) en de nieuwe Nota Ruimte (2024) neemt het Rijk weer de regie op de ruimte. Tenslotte zijn er diverse gebiedsgerichte programma's gestart waarin allerlei nationale programma's regionaal vertaald worden.

De Waterwet stelt (artikel 2.1) dat watersystemen moeten worden beheerd om maatschappelijke functies te kunnen vervullen. Het traditionele adagium 'peil volgt functie' blijkt echter steeds lastiger houdbaar. In plaats van het waterpeil als gevolg van de ruimtelijke inrichting te beschouwen, is het steeds meer nodig om het water- en bodemsysteem als startpunt te nemen bij ruimtelijke processen en nieuwe (of her-)ontwikkelingen. Voor de waterschappen geldt dat water vasthouden en bergen een steeds belangrijker onderdeel van het takenpakket wordt, naast het aan- en afvoeren ervan. Waterschappen werken samen met watergebruikers in het gebied en met gemeenten en provincies aan maatregelen in de ruimtelijke inrichting die dat faciliteren.

Voldoende water in het kort

De vele molens die zo kenmerkend zijn in het Nederlandse landschap hadden de belangrijke taak om water van lageregelegen gebieden omhoog te pompen, zodat de polders niet onder water kwamen te staan. Nog steeds geldt voor een groot deel van Nederland dat er continu gepompt moet worden om droge voeten te houden. De waterschappen hebben vele gemalen en stuwen in beheer, sommige wel duizenden, om het waterpeil te regelen. Van klein, om water uit een graslandgebied te pompen, tot heel groot, om het water uit een boezemkanaal naar een rivier of de zee te pompen. Voor vissen vormen de gemalen en stuwen barrières. Daarom bouwen waterschappen bij gemalen steeds vaker ook vispassages en visvriendelijke gemalen, waardoor vissen langs de gemalen de polders uit kunnen zwemmen de boezem in en andersom.

De afgelopen jaren wordt duidelijker dat ook het aanvoeren van water in tijden van droogte steeds belangrijker wordt. In het jaar 2000 stelde de Commissie Waterbeheer 21e eeuw in haar advies dat het nodig is om water zo veel mogelijk vast te houden en te bergen in gebieden, in plaats van het direct af te voeren. De trits 'vasthouden – bergen – afvoeren' komt ook terug in het afwegingsprincipe rond de plek van water in de ruimtelijke omgeving in het Nationaal Waterprogramma (maart 2022). Dat wordt nog vooraf gegaan door het rekening houden met water bij de ontwikkeling van ruimtelijke plannen, onder andere via een Watertoets. 'Zuinig zijn – vasthouden – slimmer verdelen' is de voorkeursvolgorde als het gaat om het voorkomen en oplossen van watertekorten.

Waterschappen nemen allerlei maatregelen om hier in de praktijk vorm aan te geven, zoals het inrichten van grote bergingsgebieden. Ook werken ze samen met gemeenten aan maatregelen om gebieden 'klimaatadaptief' in te richten en stimuleren ze inwoners, bedrijven en organisaties om ook zelf een steentje bij te dragen. Bijvoorbeeld door daken en tuinen te vergroenen (en 'ontstenen') en regenwater in regentonnen op te vangen, zodat zo veel mogelijk water infiltreert in de ondergrond. Daarnaast blijft de aanvoer vanuit de grote rivieren belangrijk in perioden van droogte. Door klimaatverandering en zeespiegelstijging moet de verdeling van het water steeds efficiënter gebeuren, waarbij ook beheergebied overstijgende afwegingen nodig zijn.

Het [Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie](#) (2018) is een gezamenlijk plan van gemeenten, waterschappen, provincies en het Rijk om Nederland klimaatbestendig en waterrobuust in te richten. Het Deltaplan versnelt en intensificeert de aanpak van wateroverlast, hittestress, droogte en de gevolgen van overstromingen. De uitvoering gebeurt in 45 werkregio's, waar ook de waterschappen onderdeel van zijn. De [voortgang van de gemaakte afspraken wordt jaarlijks gemonitord](#) conform het Deltaprogramma. Waterbeschikbaarheid is onderdeel van het [Deltaplan Zoetwater](#) (2022-2027), dat de zoetwatervoorziening in Nederland robuuster wil maken voor toekomstige effecten van klimaatverandering, met aandacht voor zowel landelijke als stedelijke gebieden. In het [Convenant Bodem en Ondergrond 2016-2020](#) hebben de waterschappen met andere overheden afgesproken om de ondergrond op een meer duurzame manier te beheren, en verdere bodemdaling zo veel mogelijk te voorkomen.

Belangrijkste indicatoren

In Waterschapsspiegel rapporteren de waterschappen over het voldoen aan verschillende normen en afspraken die te maken hebben met de waterpeilen en het voorkomen van zowel wateroverlast als watertekort. Daar waar nog geen concrete normen of afspraken zijn geven ze inzicht in de stand van zaken van het werk aan deze opgaven.

Dit themarapport gaat achtereenvolgens in op:

- [Algemene statistieken \(feiten over waterlopen en gemalen\);](#)
- [Peilbeheer \(voldoen aan peilbesluiten en -afspraken\);](#)
- [Wateroverlast voorkomen \(voldoen aan de NBW-normen\);](#)
- [Watertekort en zoetwatervoorziening \(wateraanvoer, beleid en maatregelen\);](#)
- [Watertoets \(adviezen aan medeoverheden\);](#)
- [Stimuleren van inwoners, bedrijven en organisaties \(subsidies voor waterbeheersmaatregelen\).](#)

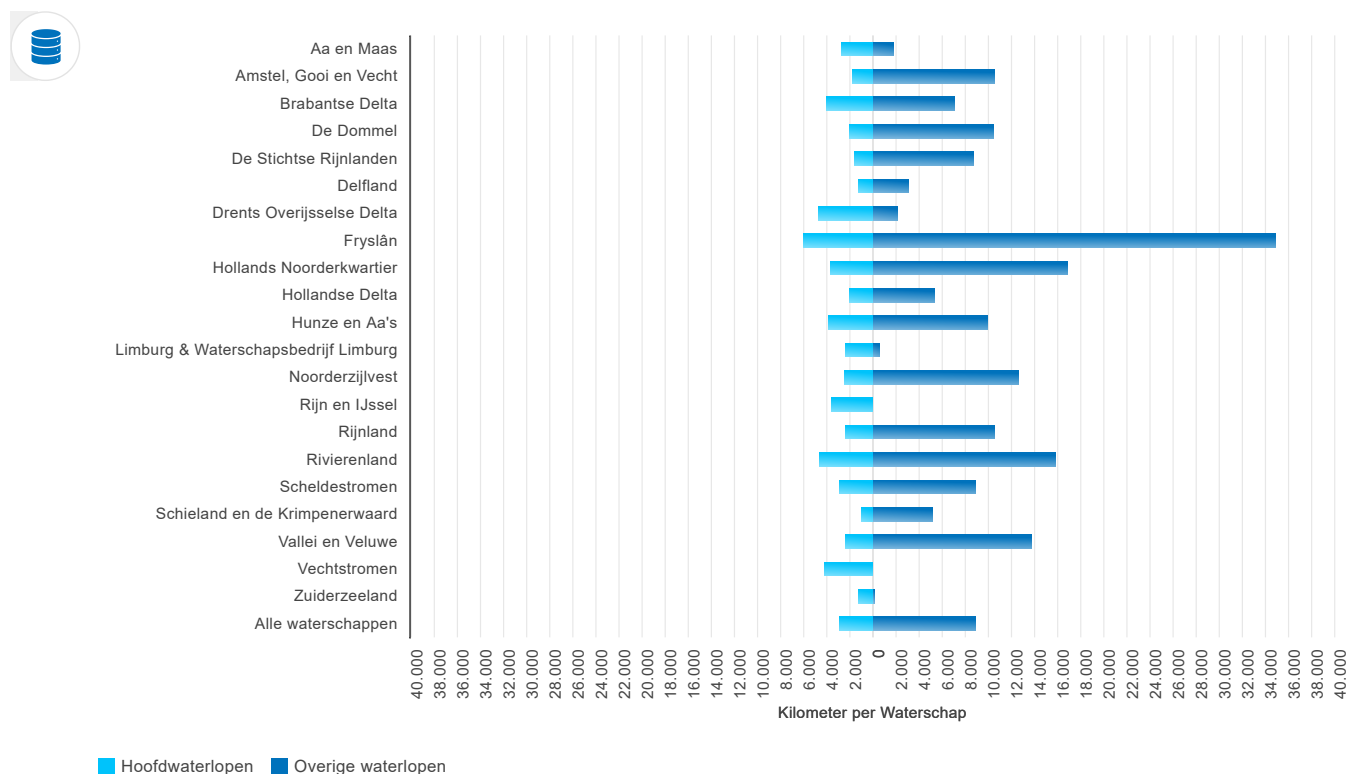
1. ALGEMENE STATISTIEKEN

Eind 2022 hadden de waterschappen in totaal ruim 239.000 kilometer waterlopen in beheer. Ongeveer 25% daarvan zijn hoofdwaterlopen (ca 60.000 kilometer). Dat zijn de belangrijkste wateren in het gebied, zoals grotere rivieren, sloten en beken, die de wateraanvoer en -afvoer binnen het gebied verzorgen. Vanwege het belang van die hoofdwaterlopen wordt meer dan 90% hiervan ook door de waterschappen zelf onderhouden. De overige 75% (ca 180.000 kilometer) zijn veelal kleine watergangen (sloten, weteringen, beekjes) met een lage afvoer, die vooral gebruikt worden om relatief kleine hoeveelheden water aan- en af te voeren. Van deze waterlopen wordt maar zo'n 10% door het waterschap zelf onderhouden. Het zijn vooral de eigenaren van aangrenzend land die hiervan – in overleg met het waterschap – het onderhoud uitvoeren.

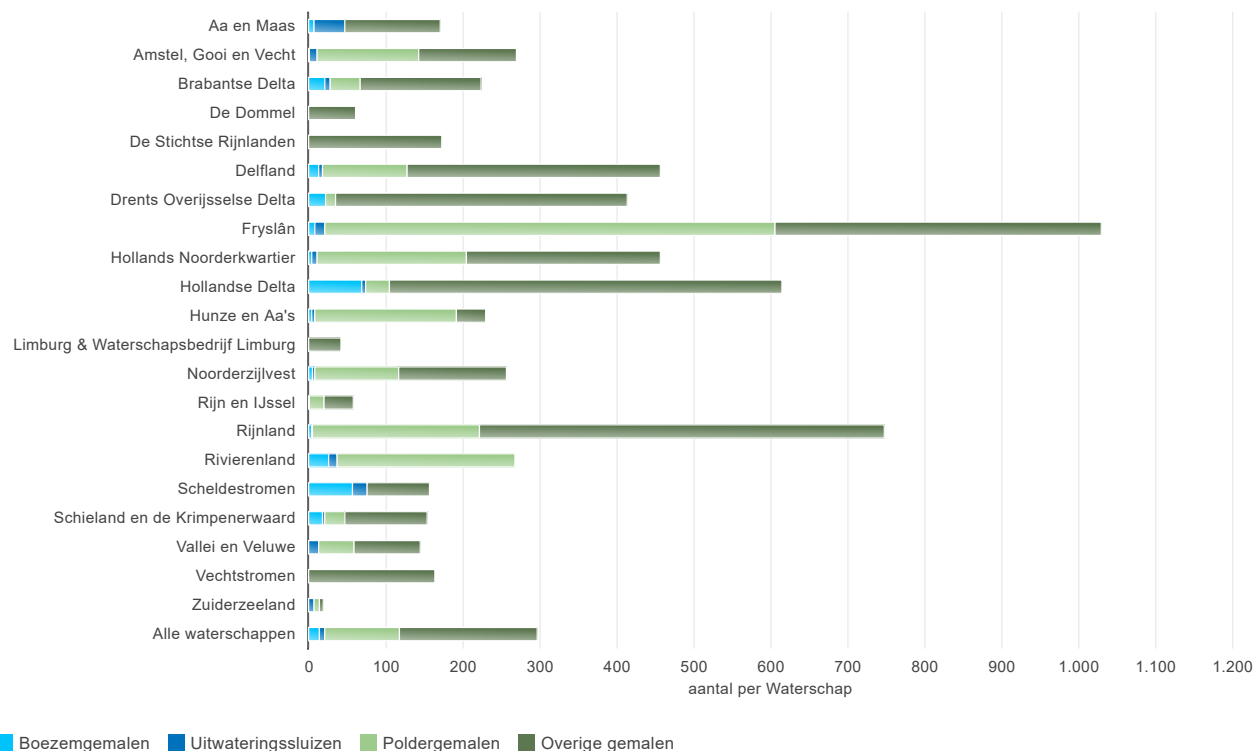
De waterschappen beheren in totaal ruim 6.000 gemalen, die het oppervlaktewater wegpompen van lager gelegen gebieden naar het hogere waterpeil van waterlopen die het water afvoeren. Het gaat om:

- meer dan 250 grote boezemgemalen, die water verpompen vanuit de boezemkanalen naar buitenwater, zoals grote rivieren, meren of zee;
- meer dan 100 uitwateringssluizen die grote hoeveelheden water schutten naar (of van) buitenwater, zoals grote rivieren, meren of zee;
- ca 2.000 poldergemalen die het water vanuit de polders naar afvoerende grotere waterlopen pompen;
- bijna 4.000 overige kleine gemalen.

1.1 Aantallen kilometers hoofwaterlopen en overige waterlopen in het beheergebied van de waterschappen (2022)

1.2 Aantallen gemalen in het beheergebied van de waterschappen (2022)

2. PEILBEHEER

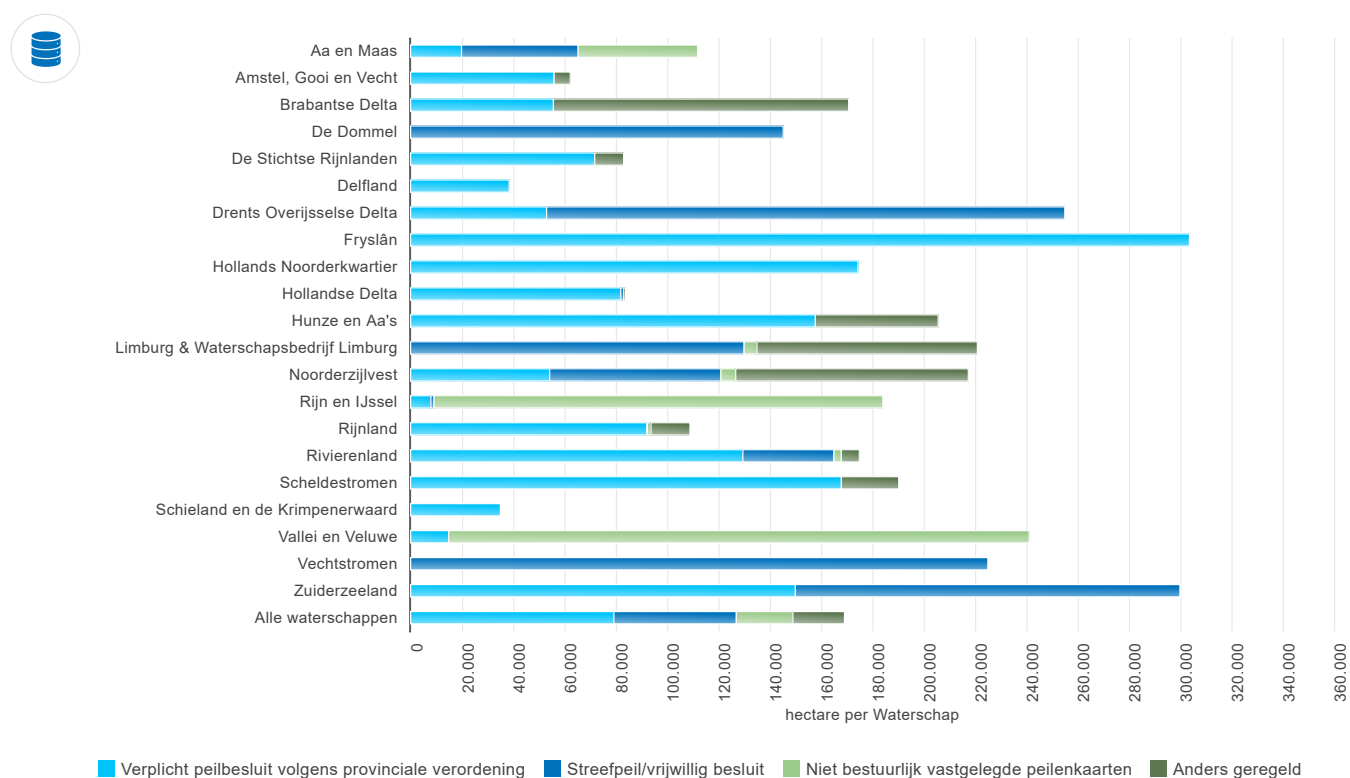
Het waterpeil is van groot belang voor alle activiteiten rondom de watergangen. Het gaat dan bijvoorbeeld om droge voeten in stedelijk gebied en gezonde landbouw en natuur. Maar ook voor scheepvaart, waterrecreatie, verschillende industriële activiteiten, stabiele waterkeringen en het tegengaan van bodemdaling of verzilting zijn bepaalde minimale of maximale waterpeilen nodig. Dat die eisen of wensen niet allemaal precies hetzelfde zijn, levert vaak een uitdagende puzzel op. De afspraken over de gewenste peilen komen tot stand na een bestuurlijke afweging van de belangen van de verschillende functies in een gebied.

Afspraken over peilen

Voor 90% van het totale oppervlak van de beheergebieden van de waterschappen bestaan afspraken over de (bandbreedte van) waterpeilen. Er zijn verschillende manieren waarop die afspraken worden vastgelegd:

- Een groot deel van de afspraken die gaan over het vaststellen van peilbesluiten, staan in een provinciale verordening (voor 47% of 1,67 miljoen hectare, met 1.255 afzonderlijke peilbesluiten). Deze peilbesluiten gelden voornamelijk voor gebieden in West- en Noord-Nederland waar aanvoermogelijkheden zijn om het ingestelde peil te kunnen handhaven.
- Voor 28% van het gebied geldt dat de afspraken zijn vastgelegd in afspraken over (streef)peilen (in de legger). Deze gebieden liggen met name in het hoger gelegen vrij afwaterende oostelijk en zuidelijk deel van Nederland waar geen aanvoermogelijkheden zijn en waar door natuurlijke omstandigheden grote peilfluctuaties kunnen optreden.
- Voor de rest van het gebied zijn de gewenste (streef)peilen beschreven op niet bestuurlijk vastgestelde peilenkaarten (13%) en in sommige gevallen (11%), met name op hoge zandgronden, zijn er andere of geen peilafspraken gemaakt.

2.1 Overzicht van de verschillende manieren waarop waterschappen gewenste waterpeilen vastleggen (2022)

Actuele peilbesluiten

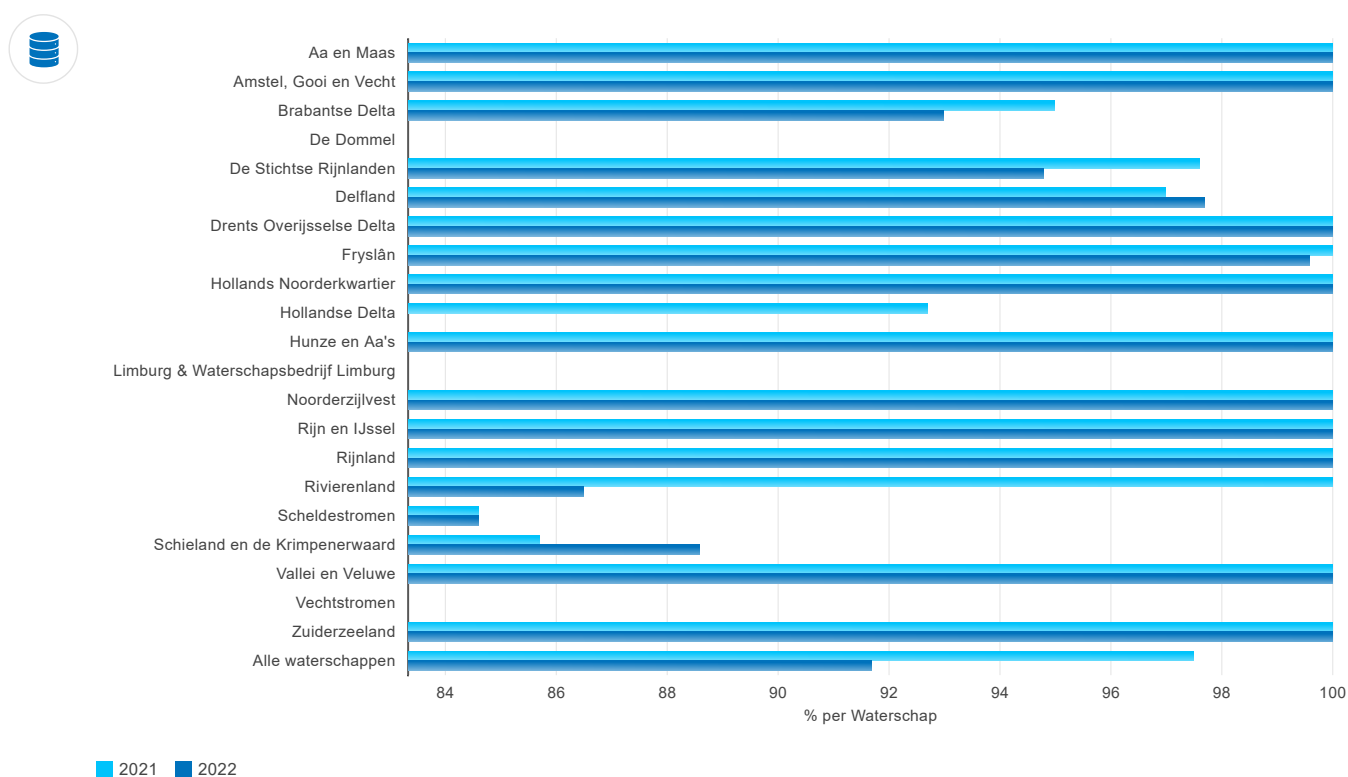
Voor de peilbesluiten die volgens de provinciale verordening worden verplicht, geldt dat deze actueel moeten zijn en technisch op orde. Zo'n peilbesluit is actueel wanneer de herziening heeft plaatsgevonden binnen de termijn die daarvoor is afgesproken. Deze termijn kan in de provinciale verordening zijn gesteld (meestal 10 jaar) of via de provinciale verordening bij het waterschapsbestuur zijn belegd. Voor peilbesluiten die niet in een provinciale verordening zijn belegd, evalueert en bepaalt het waterschap zelf de actualiteit.

Eind 2022 was in 91,7 % (2021: 97,5%) van het gebied met een verplicht peilbesluit het peilbesluit actueel. Hiermee wordt voldaan aan de ambitie van 80% die in 2013 is gesteld, toen het percentage nog 72% bedroeg. Voor 87,5% (2021: 91,3%) van het gebied was het verplichte peilbesluit in technische zin op orde, wat betekent dat het technisch mogelijk is om op dat moment aan het besluit te voldoen. In andere gebieden zijn nog maatregelen nodig om het actuele peilbesluit daadwerkelijk te kunnen effectueren.

Peilbesluiten kunnen om verschillende redenen niet actueel zijn. Vaak is de oorzaak van technisch of organisatorisch karakter, maar er kan ook sprake zijn van ruimtelijke dynamiek of veranderende inzichten. Het gaat om een interactief proces waarbij veel belanghebbenden zijn betrokken, dat kan uitlopen in de tijd. Wat ook meespeelt is de grootte van het gebied waarvoor het peilbesluit wordt opgesteld en de omvang van de inliggende peilgebieden.

2.2 Gebied met actueel peilbesluit (aandeel van areaal verplichte peilbesluiten) (2021 en 2022)

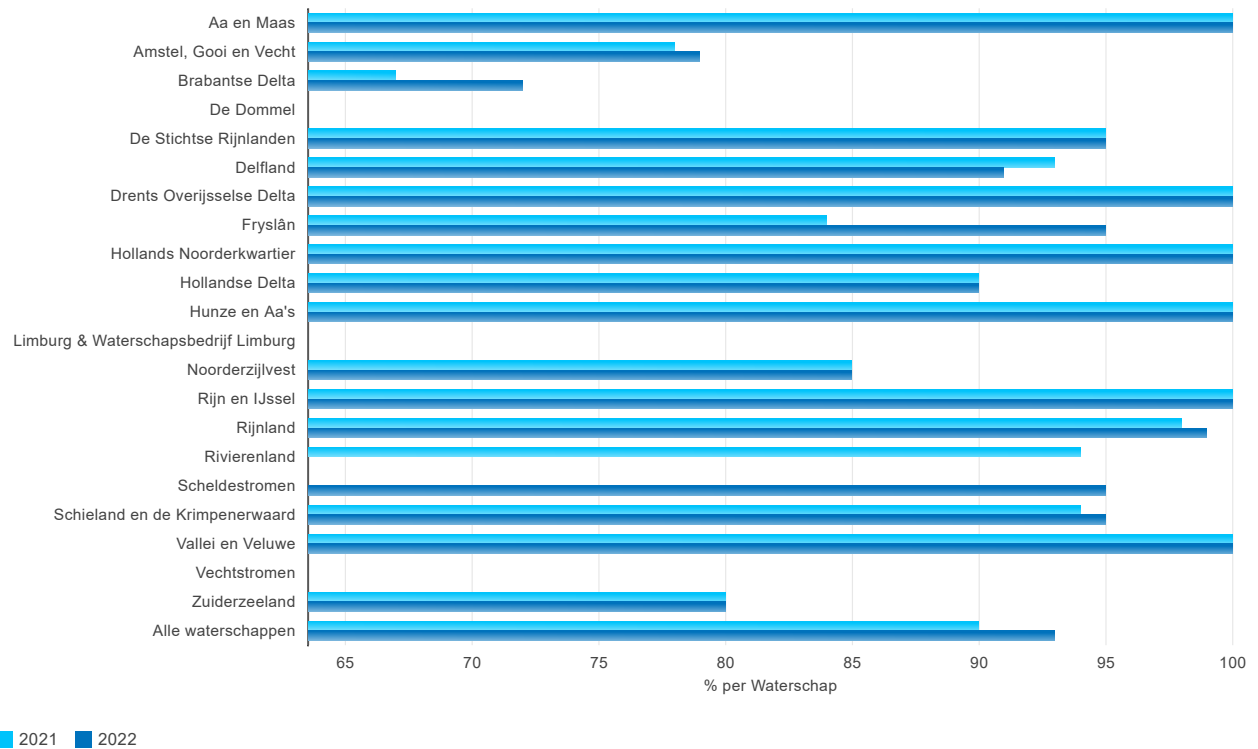
Bij waterschappen De Dommel, Limburg en Vechtstromen zijn door de aard van het beheergebied dergelijke verplichte peilbesluiten niet aan de orde.

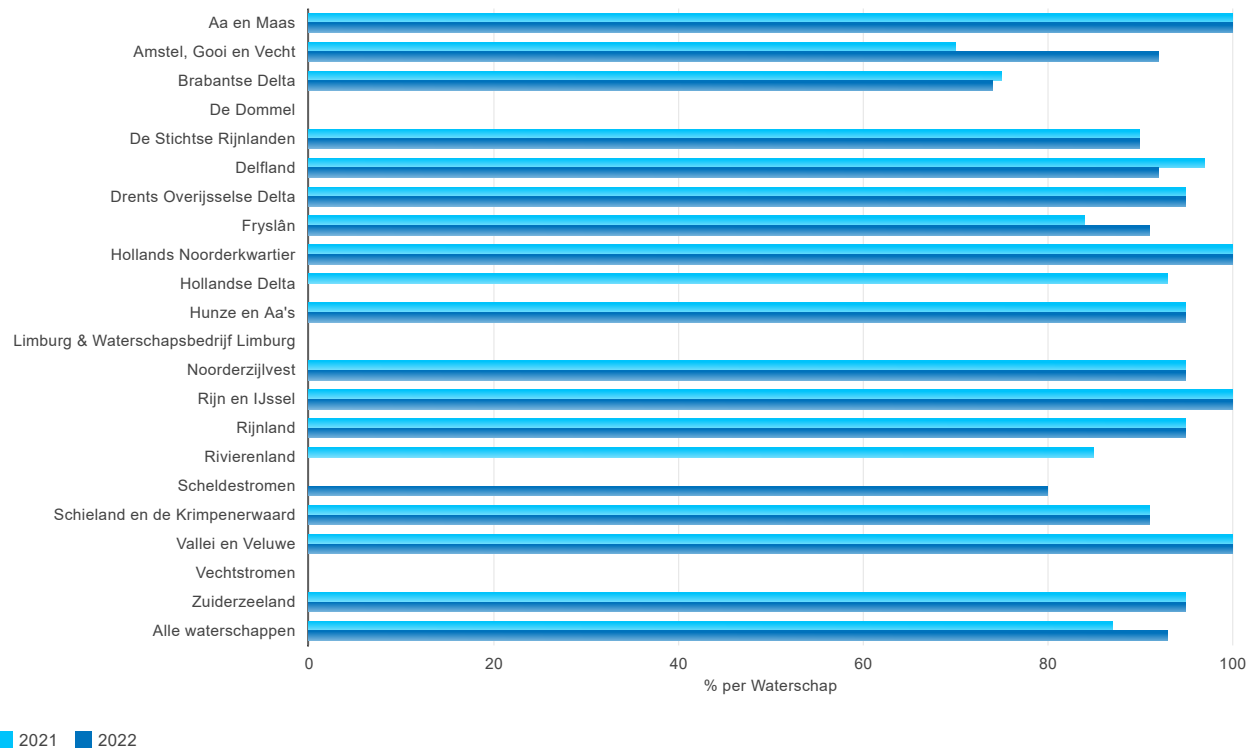
Realisatie en handhaving van de gewenste peilen

In gebieden met verplichte peilbesluiten worden de waterpeilen vaak geregistreerd, zodat duidelijk is of er aan het peilbesluit voldaan en handhaving dus mogelijk is. Die registratie gebeurde in 2022 bij alle waterschappen met verplichte peilbesluiten, voor gemiddeld 93% van het gebied. In gemiddeld 93% van het areaal voldeden de waterpeilen structureel – voor meer dan 95% van de tijd – aan de afgesproken peilen (gegevens aangeleverd door 18 waterschappen, vaak op basis van schatting).

2.3 Aandeel van het beheergebied met verplichte peilbesluiten waar waterpeil wordt geregistreerd. (2021 en 2022)
Bij waterschappen De Dommel, Limburg en Vechtstromen zijn door de aard van het beheergebied dergelijke verplichte peilbesluiten niet aan de orde.

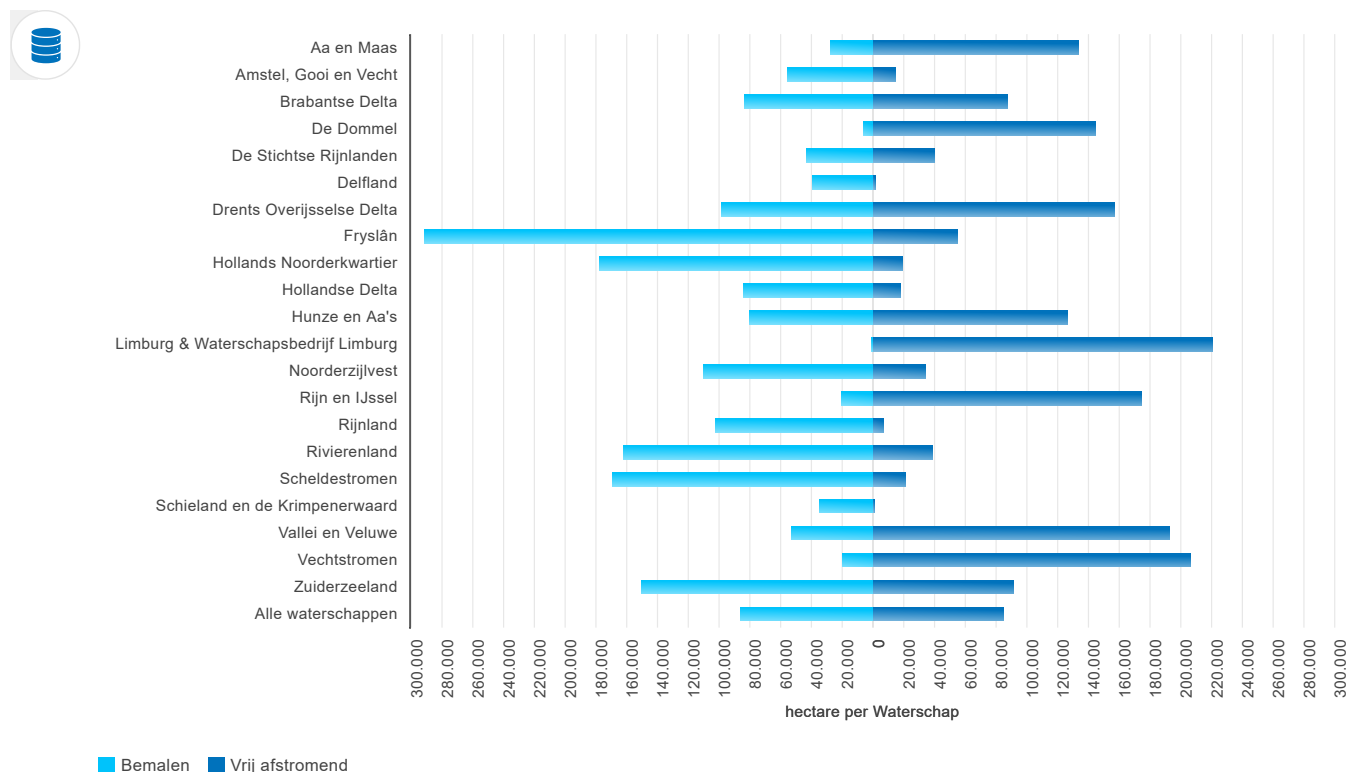
2.4 Aandeel van het beheergebied met verplichte peilbesluiten waar waterpeil structureel voldeed (2021 en 2022)

3. WATEROVERLAST VOORKOMEN

Ongeveer de helft van Nederland wordt drooggehouden met behulp van pompen en gemalen. Dat is nodig omdat het water in die gebieden niet vanzelf wegstroomt, bijvoorbeeld omdat het onder zeeniveau ligt of lager dan het omringende gebied. In de andere helft van het gebied stroomt water vanzelf weg door hoogteverschillen in het landschap.

3.1 Aantal hectares bemalen en vrij afstromend gebied per waterschap (2022)

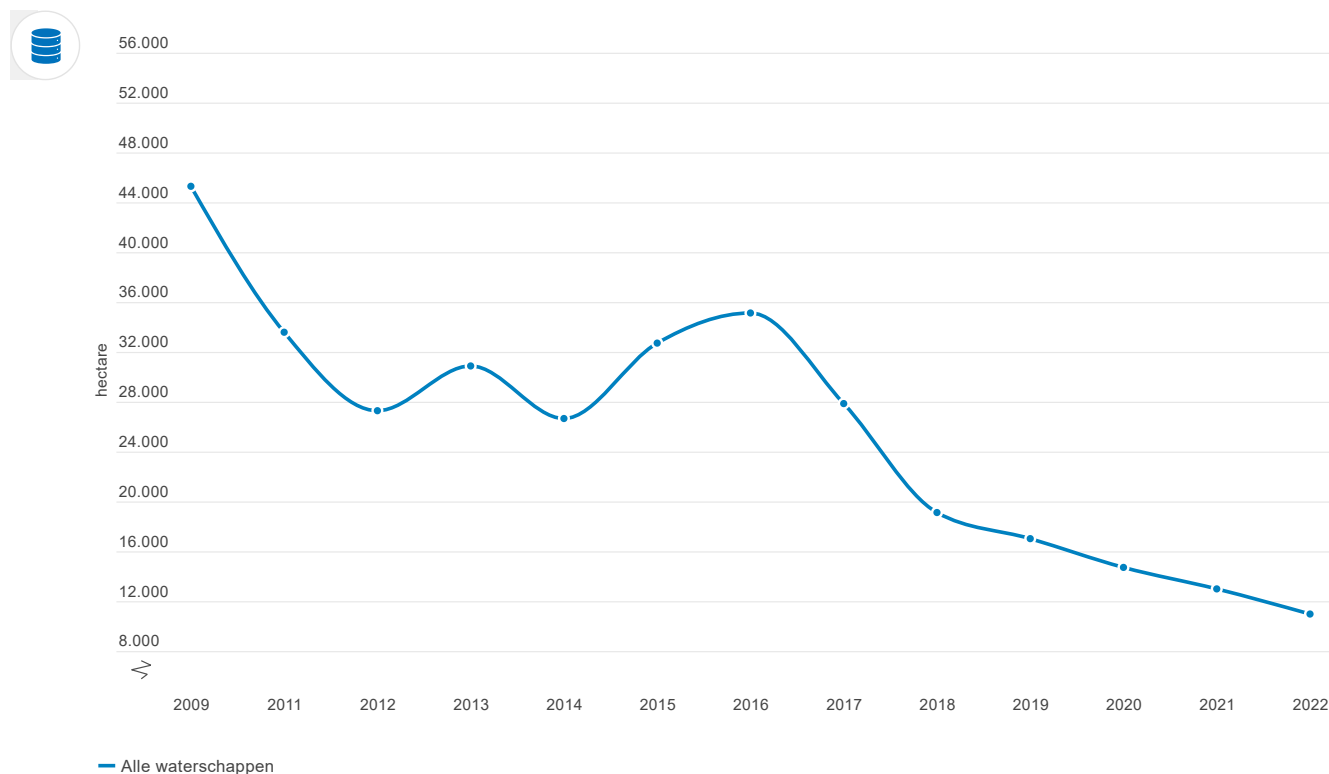

Normen voor wateroverlast

Wanneer water onvoldoende, of niet snel genoeg, uit een gebied wordt afgevoerd ontstaat wateroverlast voor mensen die daar wonen en werken. In het [Nationaal Bestuursakkoord Water](#) (2003) is afgesproken dat waterschappen in 2015 – met uitloop naar 2027 – moesten voldoen aan de gestelde normen voor wateroverlast. Deze normen zijn in 2009 geborgd in de Waterwet als een provinciale bevoegdheid en worden uitgedrukt in de kans dat het peil van het oppervlaktewater het niveau van het maaiveld overschrijdt. Eventuele restrisico's zijn voor inwoners en bedrijven zelf. In 2005 voldeed in totaal 78.828 hectare niet aan deze normen. Voor 72.004 hectare daarvan waren de waterschappen verantwoordelijk.

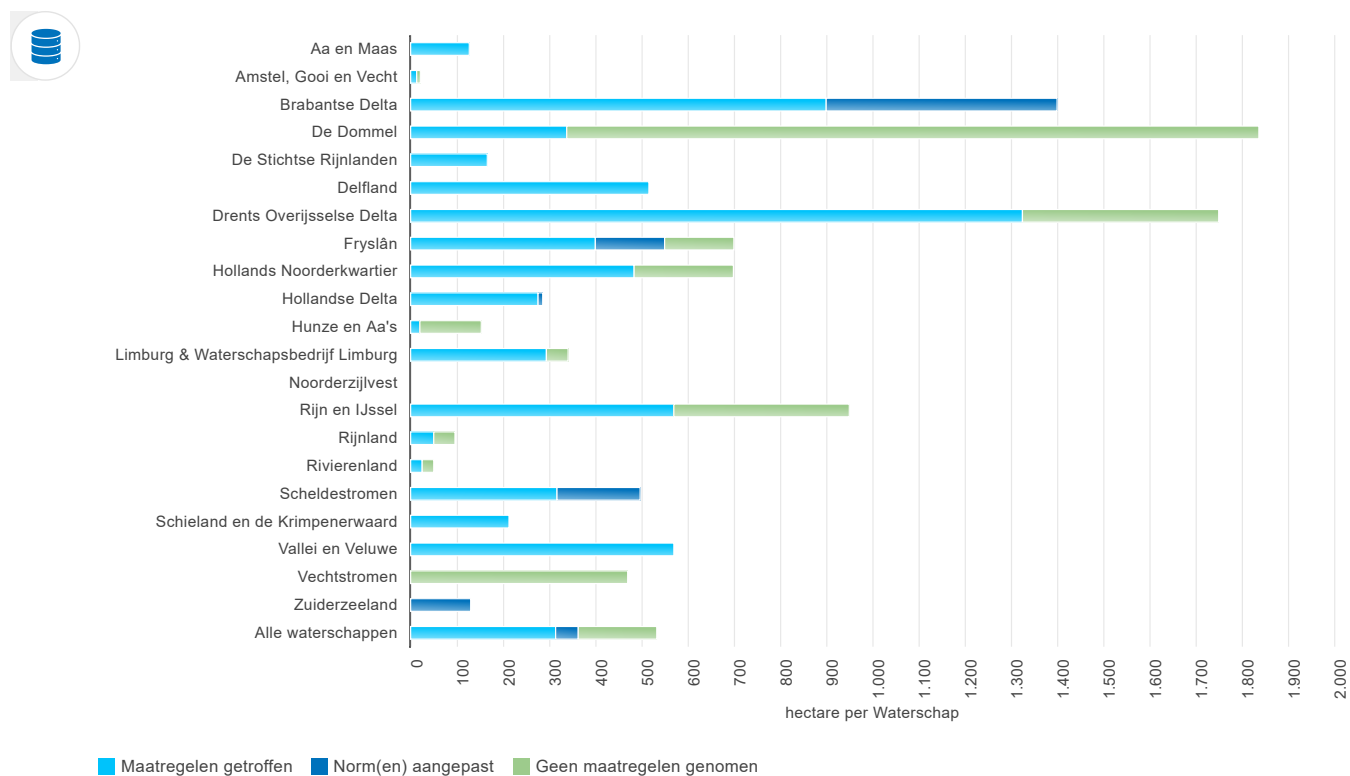
Eind 2022 is het gebied dat niet aan de normen voldoet nog maar 10.972 hectare (2021: 12.988 hectare). Dat betekent dat 99,7% (2021: 99,6%) van Nederland volgens de meest recente toetsing voldoet aan de wateroverlastnormen. En dat restopgave steeds kleiner wordt. Om de resterende knelpunten weg te nemen spelen draagvlak (steun van de omgeving) en doelmatigheid (kostenefficiënt) steeds meer een bepalende rol. In een groot deel van het gebied dat nog niet aan de norm voldoet, wordt dan ook samen met andere belanghebbenden gewerkt aan maatregelen om de situatie te verbeteren (60%). Een optie is ook om in overleg met de provincie en met draagvlak in het gebied de norm aan te passen (9%). Voor gebieden waar geen maatregelen zijn genomen (31%), geldt in veel gevallen dat analyses uitwijzen dat de kosten van de maatregelen niet opwegen tegen de baten. Als alle reeds voorgenomen maatregelen uitgevoerd worden in de komende periode (en normen aangepast), voldoen de waterschappen voor 99,7% van het gebied aan de wateroverlastnormen. De waterschappen hebben hiervoor verschillende termijnen voorgenomen, variërend van 2021 tot 2030. Deze termijn loopt inmiddels voorbij 2027, omdat waterschappen de klimaatscenario's waarmee de waterschappen werken aangescherpt zijn.

3.2 Totaal aantal hectare dat niet voldoet aan wateroverlastnormen (2009 - 2022)

Een toename van het aantal hectare in 2015/2016 is te verklaren door het feit dat de waterschappen hun gebied opnieuw moesten beoordelen op de wateroverlastnormen, uitgaande van de laatste klimaat inzichten

3.3 Aantal hectare per waterschap dat nog niet voldoet aan de wateroverlastnormen, onderverdeeld naar de manieren waarop hiermee wordt omgegaan (maatregelen getroffen, norm(en) aangepast, geen maatregelen getroffen) (2022)

Nieuwe klimaatscenario's

Alhoewel waterschappen op dit moment dus grotendeels voldoen aan de normen voor wateroverlast, is het werk nog niet 'klaar'. De (ruimtelijke) ontwikkelingen in een gebied staan immers niet stil en door klimaatverandering is het waterbeheer nooit af. Eind 2021 bracht het KNMI [Het Klimaatsignaal](#) 21 uit met de nieuwste klimaatinzichten en in 2023 volgen de nieuwe klimaatscenario's. Daarnaast is door de STOWA onderzoek gedaan dat nieuwe inzichten heeft opgeleverd voor de neerslagstatistiek (o.a. 2019) waaruit blijkt dat de herhalingskans van hevige buien reeds is toegenomen.

Door klimaatverandering en de toename van neerslaghoeveelheden en -intensiteiten zien we dat de wateroverlastopgave weer verder zal toenemen. Doordat gebieden meer hevige neerslag te verwerken krijgen, wordt de uitdaging om de norm te blijven halen groter. Daarnaast is op verschillende plekken in Nederland sprake van bodemdaling, waardoor gebieden ook gevoeliger worden voor overstromingen en wateroverlast. De bodemdaling gaat langzaam, maar is onomkeerbaar en draagt in het veenweidegebied bij aan de broeikasgasemissie. Volgens het [Planbureau voor de Leefomgeving](#) (2016) kan bodemdaling de komende 30 à 40 jaar zo'n €22 miljard aan kosten voor de maatschappij met zich meebrengen.

Binnen het kader van het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie is door verschillende kennisinstellingen en adviesbureau een (digitale) [Klimaat-effectatlas](#) gemaakt. De atlas geeft een indruk van (toekomstige) dreigingen van overstromingen, wateroverlast, droogte en hitte in Nederland, door middel van verschillende 'kaartlagen' die aan en uit gezet kunnen worden. Het is mogelijk om tot op gemeenteniveau in te zoomen. Bij de ontwikkeling van de Klimaat-effectatlas is voor diverse dreigingen uitgegaan van het meest extreme klimaatscenario (KNMI scenario WH: 2°C mondiale temperatuurstijging in 2050 en verandering van luchtstromen). De atlas kan ondersteunen bij de stresstesten zoals afgesproken in het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie die als basis dienen voor regionale risicodialogen en uitvoeringsprogramma's.

4. WATERTEKORT EN ZOETWATERVOORZIENING

Naast de meer intense regenbuien leidt klimaatverandering ook tot een toename van droogte. Door hogere temperaturen, meer verdamping en minder neerslag neemt zowel het neerslagtekort als de watervraag (bijvoorbeeld voor beregening of drinkwater) toe. Het neerslagtekort kan leiden tot een lager waterpeil of zelfs droogval in beken en sloten en lagere grondwaterstanden. Dat kan weer grote negatieve gevolgen hebben voor natuur en landbouw, maar ook voor de scheepvaart, stabiliteit van waterkeringen, bodemdaling en funderingen, de drinkwatervoorraad en de verzilting. Naast de taak om wateroverlast te voorkomen, wordt het dus steeds belangrijker om ook water vast te kunnen houden en/of aan te kunnen voeren om watertekorten zoveel mogelijk te voorkomen.

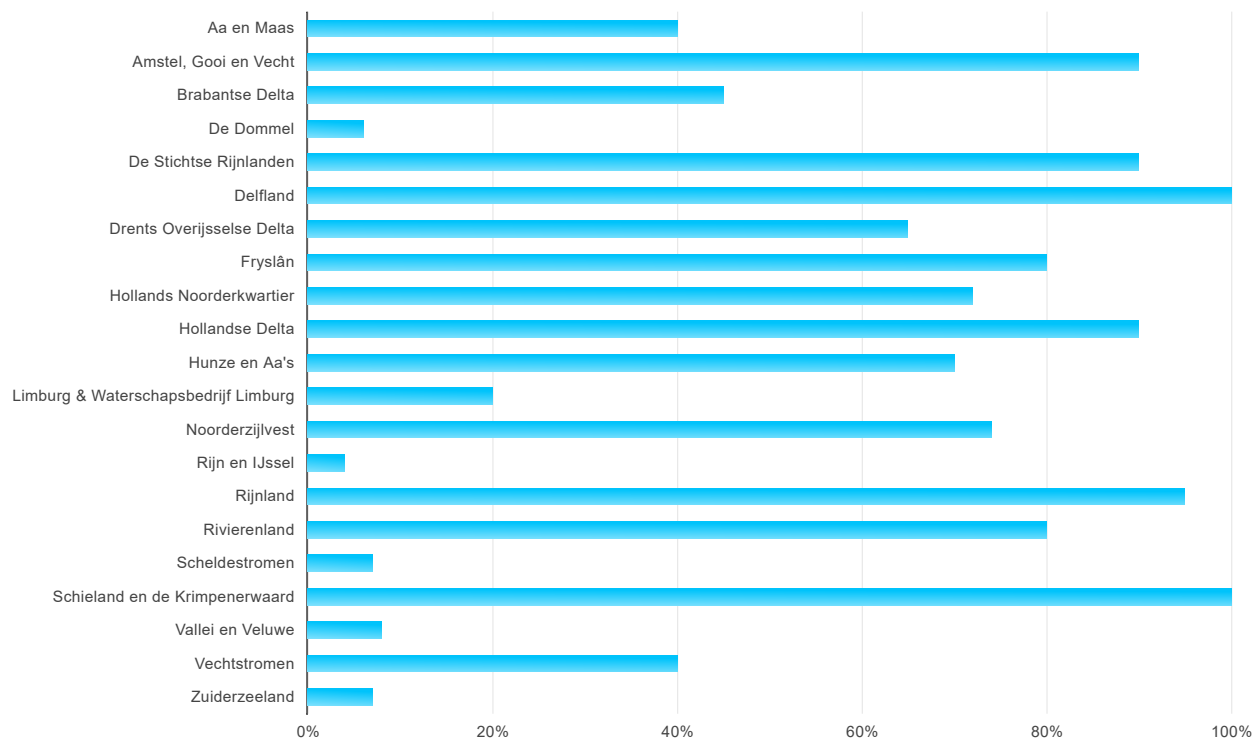
Waterverbruik beperken en extra zoetwater aanvoeren

Als de vraag naar water groter is dan de beschikbaarheid van water, is er sprake van een watertekort. Landelijk is voor die situatie een wettelijke verdringingsreeks afgesproken met de volgorde waarin maatschappelijke behoeften bij de verdeling van het beschikbare oppervlaktewater in acht worden genomen. Bij (dreigende) watertekorten kunnen waterschappen beregeningsverboden uit oppervlaktewater en grondwater instellen (dit speelt met name op hoge zandgronden), extra zoetwater aanvoeren (bijvoorbeeld de zogenaamde Klimaatbestendige Wateraanvoervoorziening, in laag Nederland) of buffers benutten zoals het IJsselmeer.

Ongeveer de helft van het totale gebied dat in beheer is bij de waterschappen kan in droge perioden van water worden voorzien vanuit de grote rivieren en het IJsselmeer. Die wateraanvoer verschilt van jaar tot jaar, afhankelijk van de watervraag en het neerslagtekort in het stroomgebied. Voor een deel van Nederland geldt steeds vaker dat de vraag naar grond- en oppervlaktewater groter is dan de beschikbaarheid ervan, waardoor het watersysteem en de watervoorraad onder druk komen te staan.

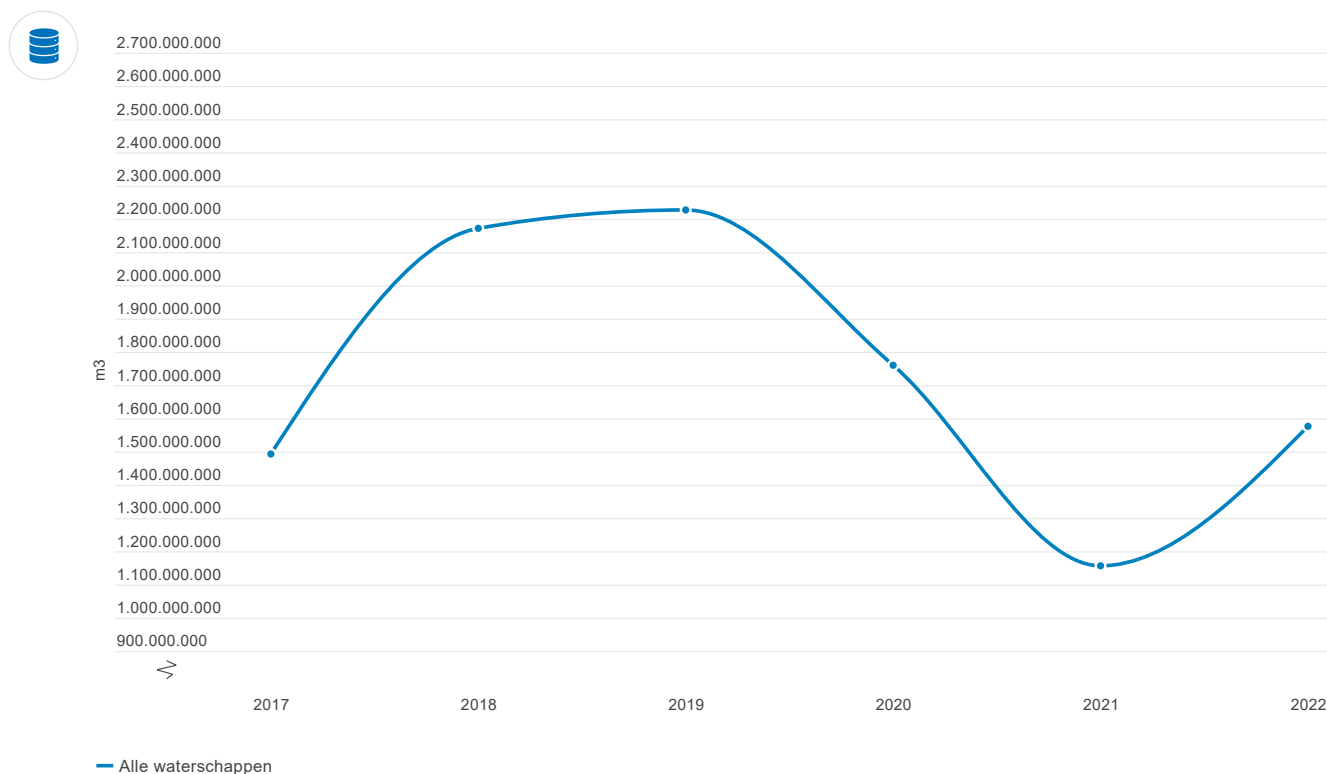
Het jaar 2022 was wat betreft neerslag een droog jaar (gemiddeld 729 mm neerslag tov 795 mm normaal). Ook in andere recente jaren (2018, 2019 en 2020) was er sprake van droogte. 2018 was een extreem droog jaar met landelijk een groot neerslagtekort. In 2019, en in iets mindere mate in 2020, ondervonden met name Oost- en Zuid-Nederland droogte. De waterschappen schatten in dat zij in het hele land in 2022 in totaal tenminste 1,5 miljard m³ water hebben aangevoerd (hierbij geven een aantal waterschappen aan dat dit moeilijk te bepalen is; 2021 1,2 miljard m³; 2020: 1,8 miljard m³;). Vooral de waterschappen in het oosten en zuiden van Nederland (hoge zandgronden) kunnen door de hoge ligging maar naar een klein deel van hun gebied water aanvoeren bij tekorten. Vasthouden van regenwater en het op peil houden van het grondwater zijn daarom de voornaamste strategie. Ga naar het [Droogteportaal](#) voor actuele informatie, met aandacht voor weer, bodem, grondwater en bekenafvoeren.

4.1 Aandeel beheergebied met mogelijkheid om bij tekorten extra water aan te voeren (2022)

 [Link naar gegevens in WAVES databank](#)

4.2 Hoeveelheid water in totaal dat is aangevoerd van buiten het beheergebied (2017 - 2022)

Beleid en maatregelen

De waterschappen staan – samen met Rijkswaterstaat, gemeenten, provincies en watergebruikers (landbouw, industrie, drinkwaterbedrijven) – voor de opgave om de watertekorten voor de korte en de lange termijn te beheersen en te zorgen dat Nederland in 2050 weerbaar is tegen watertekorten. Dit is een afspraak uit het [Deltaprogramma Zoetwater](#), die beleidsmatig is vastgelegd in het Nationaal Waterprogramma. Waterschappen voeren onderzoek uit en treffen maatregelen om tijdig in te kunnen spelen op de effecten van de klimaatverandering en samen met gebruikers watertekorten zo goed mogelijk het hoofd te kunnen bieden. Bijna alle waterschappen hebben inmiddels vastgesteld beleid voor zoetwatervoorziening in tijden van watertekorten. De meest leidende doelstellingen hierin zijn: het blijven faciliteren van bestaande functies, het verdelen van het beschikbare water volgens de verdringingsreeks, en de afspraken uit het Deltaprogramma Zoetwater nakomen. Voor de waterschappen in kustgebieden vormt ook het tegengaan van verzilting een grote opgave.

Om zo veel mogelijk water in een gebied vast te kunnen houden speelt ook de kwaliteit van de bodem een belangrijke rol. Ook daarvoor geldt dat niet alle functies van het land even positieve gevolgen voor het vochthoudende vermogen van de bodem. De waterschappen delen hun kennis en expertise in verschillende samenwerkingsverbanden met aandacht hiervoor, zoals het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer, de Veenplannen, het Interbestuurlijk Programma Vitaal Platteland en de Open Bodem Index.

Qua concrete maatregelen stimuleren bijna alle waterschappen inmiddels inwoners en bedrijven in hun beheergebied om lokaal zo veel mogelijk water vast te houden in natte periodes. Bijna alle waterschappen nemen maatregelen om de wateraanvoer in droge perioden te optimaliseren en vele dragen bij aan afkoppeling van verharde oppervlakken om het grondwater beter op peil te kunnen brengen en houden. Voorzichtig wordt ook steeds meer geëxperimenteerd met het inzetten van alternatieve waterbronnen, zoals gezuiverd rioolwater of brak water, agrariërs te stimuleren om efficiënter te beregenen, of functies in het gebied beter passend te maken bij het lokale wateraanbod. Aan de meeste van deze maatregelen werken waterschappen samen met medeoverheden, bedrijven en andere organisaties binnen hun beheergebied.

Grondwater

Het Interprovinciaal Overleg (IPO) en de Unie van Waterschappen hebben in 2021 een overzicht gemaakt van de grondwateronttrekkingen in Nederland. Hieruit blijkt dat jaarlijks zo'n 1,1 miljard m³ grondwater onttrokken wordt, vooral voor drinkwater, landbouw en industrie. De grondwateronttrekkingen van de landbouw laten de laatste jaren een stijging zien, in aantal en omvang. Deze onttrekkingen vinden met name plaats in de zomermaanden, als het neerslagtekort het grootst is. De waterschappen en provincies gaan hun grondwater- en beregeningsbeleid waar nodig herijken.

Door de droogte van de afgelopen jaren zien we met name in Zuid en Oost-Nederland een toename in de grondwateronttrekkingen voor beregening door de landbouw (grasland, akkerbouw) en in de kleine onttrekkingen door particulieren. De toename van de watervraag in combinatie met de afnemende waterbeschikbaarheid door droogte zet het grondwatersysteem onder druk. Vandaar dat de waterschappen samen met mede-overheden en gebruikers onderzoeken hoe ze enerzijds de grondwatervoorraad kunnen vergroten door meer water vast te houden en anderzijds de grondwateronttrekkingen met name in kwetsbare gebieden kunnen verminderen.

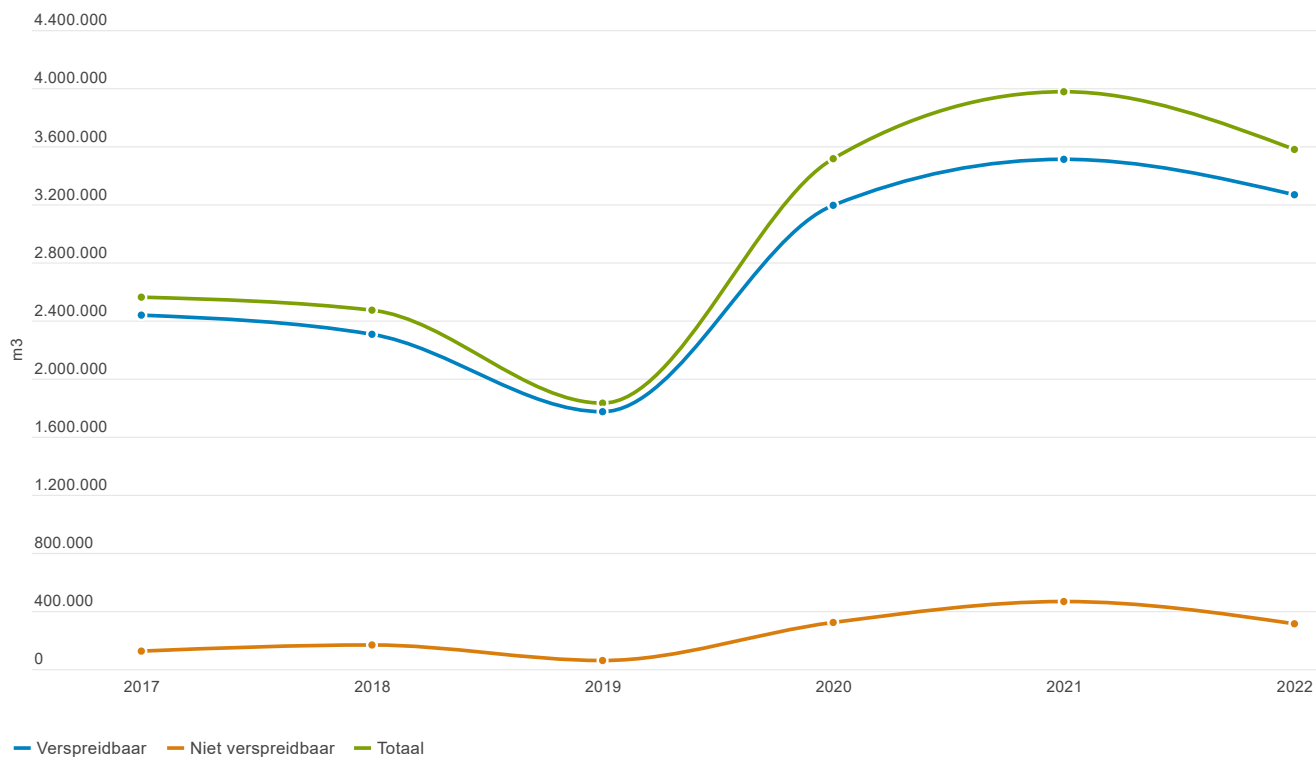
Waterschappen gebruiken verschillende systemen om de grondwateronttrekkingen te registreren. De afspraak is om de informatie over de grondwateronttrekkingen centraal op te nemen in het Landelijk Grondwaterregister (LGR). De onttrokken hoeveelheden grondwater worden nog niet overal door de waterschappen opgevraagd en geregistreerd.

Waterschappen houden toezicht op het naleven van de voorwaarden voor het onttrekken van grondwater. Tijdens perioden van droogte en watertekorten wordt dit toezicht verscherpt. Op jaarbasis worden op een totaal van meer dan 15.000 grondwateronttrekkingen voor beregening in totaal ca. 140 illegale grondwateronttrekkingen aangetroffen in 2022. Dat zijn onttrekkingen waar geen vergunningsaanvraag of melding voor is gedaan waar dat wel had moeten. De meeste hiervan kunnen alsnog worden gelegaliseerd via een vergunning of melding. Slechts enkele van de aangetroffen illegale onttrekkingen zijn niet toegestaan, omdat ze in een beschermd gebied liggen of omdat er water wordt onttrokken op een moment dat er een beregeningsverbod is ingesteld. In deze gevallen worden sancties opgelegd (bestuurlijke waarschuwing, proces verbaal).

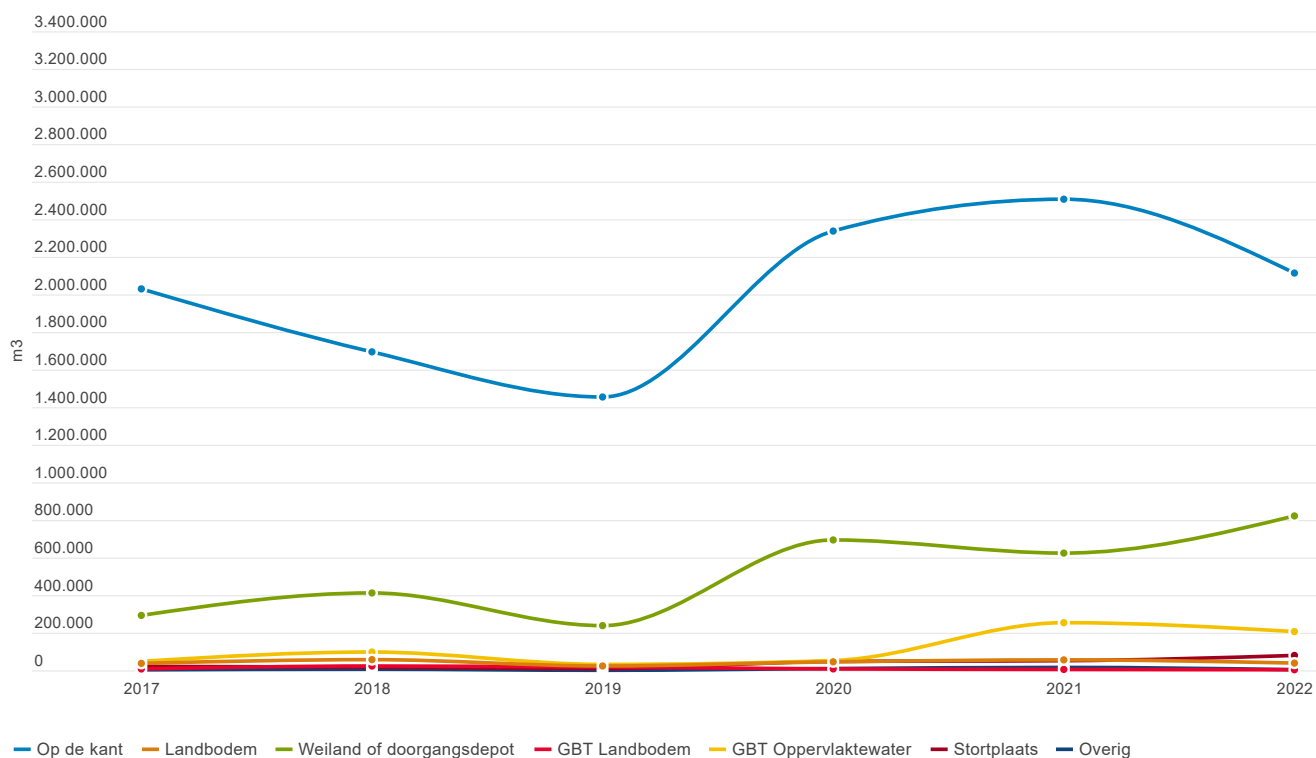
Omvang baggerwerkzaamheden

De totale baggeromvang is weer gestabiliseerd na de dip in 2018 t/m 2020 als gevolg van de PFAS-crisis. Vanaf 2019 zie je een lichte stijging van het percentage niet-verspreidbare baggerspecie ten opzichte van het totaal. Dit is waarschijnlijk toe te rekenen aan het feit dat er een Handelingskader PFAS is toegevoegd aan het toetsinstrumentarium. Er is een dalende trend in het percentage Verspreidbare bagger dat op de kant wordt verspreid. Deze baggerstromen hebben zich verplaatst naar weilanddepots en GBT's (Grootschalige Bodemtoepassingen) oppervlaktewater (mogelijk toe te rekenen aan het feit dat er steeds meer ecologische doelstellingen aan oevers/bermen worden gekoppeld waardoor afzet van baggerspecie niet gewenst is). Dat er meer gebruik gemaakt wordt van de weilanddepots kan volgend jaar een issue worden, gezien de strengere regels voor verspreidingsnormen die gaan gelden onder de Omgevingswet. Daarnaast komt de EU-bodemrichtlijn eraan die impact heeft op het gebruik van weilanddepots (de precieze impact is nog niet bekend). Er is een stijgende trend in het percentage niet-verspreidbare bagger dat naar een stortplaats wordt afgevoerd. Dit komt waarschijnlijk door de PFAS-normering.

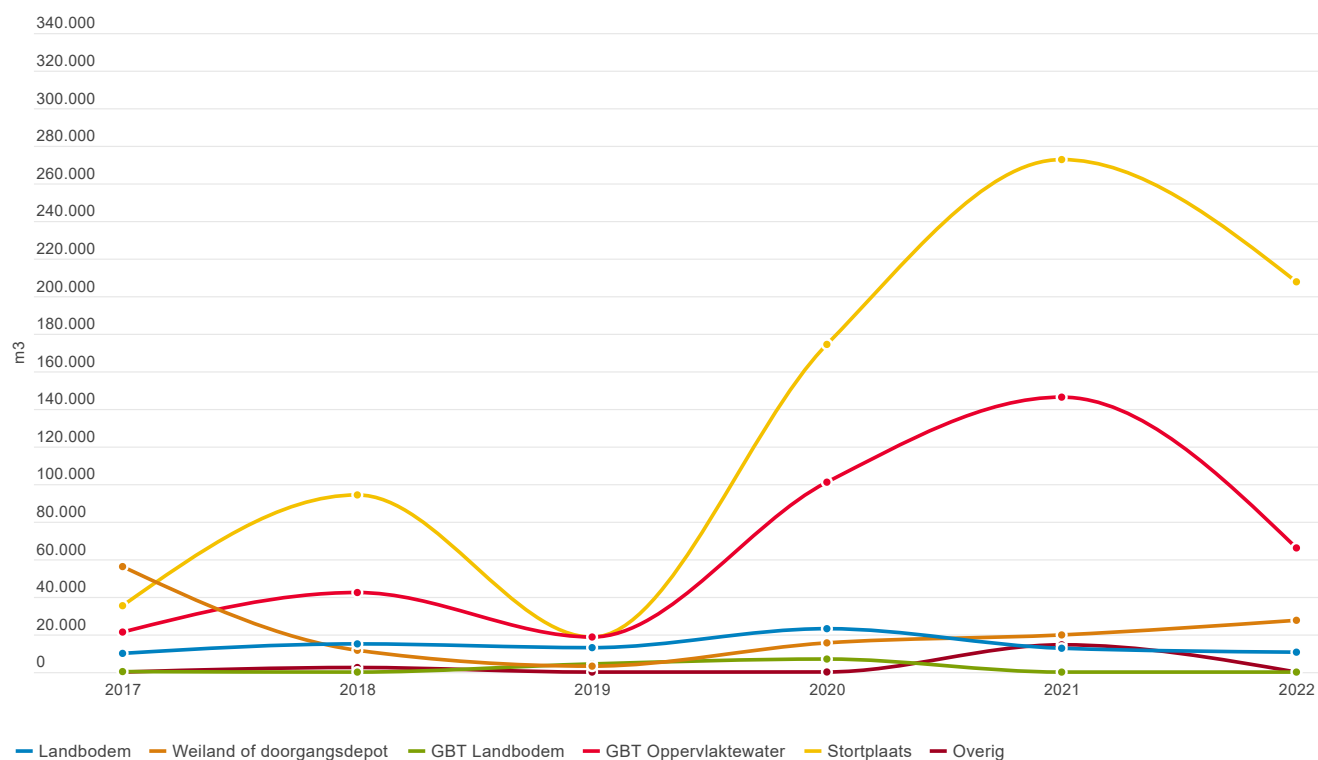
4.3 Gemiddelde hoeveelheid Verspreidbare en Niet verspreidbare baggerspecie per jaar (m3) (2017 - 2022)

4.4 Bestemming verspreidbare bagger (%) (2017 - 2022)

4.5 Bestemming niet-verspreidbare bagger (%) (2017 - 2022)

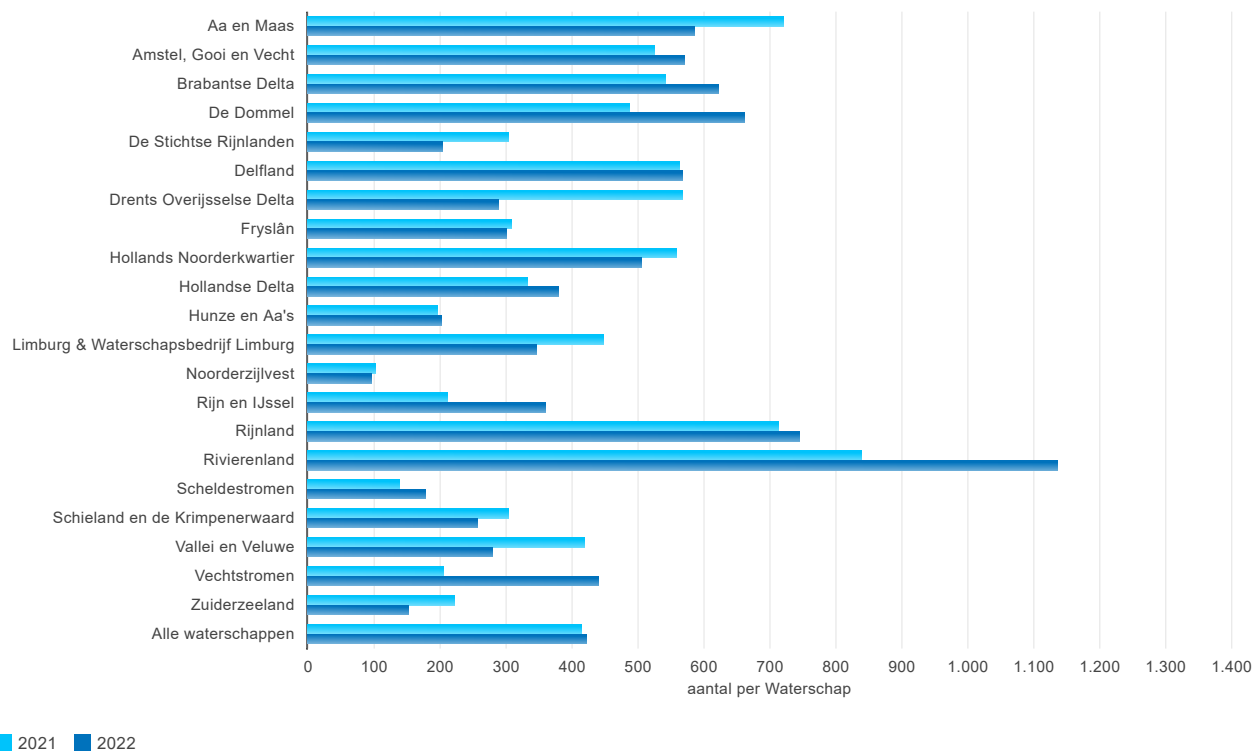
5. WATERTOETS: ADVIEZEN AAN MEDEOVERHEDEN

De Watertoets is een belangrijk onderdeel van de processen in de ruimtelijke ordening en inrichting. Via dit proces bespreken gemeente, provincie en initiatiefnemers hun plannen in een vroeg stadium met waterbeheerders. De waterbeheerder toetst daarbij of beoogde plannen (bestemmingsplannen of andere plannen) of verordeningen en andere instrumenten op de juiste manier rekening houden met 'water'.

Op verzoek van de Tweede Kamer geven de waterschappen jaarlijks inzicht in hoe de Watertoets in de praktijk functioneert. In 2022 zijn ruim 8.968 watertoetsprocessen doorlopen. Dit is meer dan in voorgaande jaren (over 2021 en 2020 respectievelijk 8.830 en 7.848. Dit reflecteert (in niet verder onderzochte mate) het belang van het watertoetsproces. Het percentage van waterschappen dat vindt dat het waterschap op het juiste moment bij de diverse planvormen betrokken was over 2022 gemiddeld 57% (over 2021 en 2020 waren die percentages respectievelijk 61% en 56%). Deze betrokkenheid verschilt zeer per planvorm. Voor bijvoorbeeld structuurvisies en bestemmingsplannen/omgevingsplanen is die betrokkenheid hoger (over 2022 respectievelijk ca 80% en 70%) dan bij exploitatieovereenkomsten, provinciaal inpassingsplan (provinciaal besluit tot afwijken van bestemmingsplan) of provinciale verordeningen (over 2022 per instrument respectievelijk 53%, 24% en 47%). Over de eerdere jaren wijkt het beeld voor deze instrumenten niet significant af van dat over 2022. Het percentage waterschappen dat vindt dat het voldoende is betrokken bij de besluitvorming (procesniveau) en dat vindt dat de adviezen op inhoud voldoende is betrokken is voor de diverse planvormen redelijk vergelijkbaar over 2022 en voorgaande jaren. Het percentage waterschappen dat zegt zicht te hebben op de uitvoering van de plannen is 'stabiel laag' rond de 20%. Het percentage waterschappen dat aangeeft dat er gehandhaafd is, is eveneens stabiel: 7%.

In de eerder genoemde Kamerbrief over Water en bodem sturend, staat- in navolging van het Coalitieakkoord- dat de 'watertoets' een meer dwingend karakter moet krijgen. Dit dwingende karakter kan slechts worden bereikt als water en bodem al vanaf 'de kiem van elk RO-plan' als randvoorwaardelijk worden beschouwd en dit gewicht in het vervolgproces ook blijft behouden; een eenmalige toets kan nooit volstaan. Om het dwingende karakter van de watertoets te bevorderen wordt momenteel door de overheden gewerkt aan een nieuwe handreiking.

5.1 Totaal aantal wateradviezen gegeven door de waterschappen in (2021 en 2022) (voor zover opgegeven)

Aantallen naar type advies zijn ook beschikbaar in WAVES.

6. STIMULEREN VAN INWONERS, BEDRIJVEN EN ORGANISATIES

Naast de waterbeheertaken die waterschappen uitvoeren in de publieke ruimte, zijn er ook veel kansen om het waterbeheer verder te verbeteren op terreinen van inwoners, bedrijven en organisaties. Zoals eerder al genoemd brengen waterschappen daarom onder de aandacht wat men zélf kan doen om wateroverlast en droogte te voorkomen of de waterkwaliteit te verbeteren. Bijna alle waterschappen hebben ook een budget beschikbaar om andere (niet publieke) partijen in het gebied te faciliteren om waterbeheersmaatregelen te nemen. Hieronder vallen ook de groenblauwe diensten uit de [Catalogus Groenblauwe diensten](#).

DISCLAIMER

Deze themarapportage is gemaakt door de Unie van Waterschappen en ABF Research. De inhoud van deze rapportage is gebaseerd op de meest recente cijfers uit de bedrijfsvergelijking Waterschapsspiegel. De gegevens die de waterschappen hiervoor jaarlijks aanleveren zijn openbaar beschikbaar via de WAVES databank en het WAVES dashboard. Ze dienen als startpunt voor inzicht, leren en verbeteren, voor de waterschappen zelf en voor iedereen met interesse in het waterschapswerk.

Om het jaar publiceert de Unie van Waterschappen een sectorrapportage over de stand van zaken. Raadpleeg de meest recente rapportage [Waterschapspeil 2022](#) voor een totaaloverzicht van de prestaties en actuele uitdagingen van de waterschappen.

Ga voor meer informatie over de bedrijfsvergelijkingen van de waterschappen naar www.waterschapsspiegel.nl. Heeft u vragen of suggesties over deze rapportage of over WAVES in het algemeen? Neem contact op met de Unie van Waterschappen via bedrijfsvergelijkingen@uvw.nl.